

Cynthia McLeod

**Hoe duur was
de suiker?**

Surinaams historische roman

**GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER**

Hoofdstuk I

Plantage Hébron

De dag brak aan op plantage Hébron en terwijl de hemel aan de oostelijke zijde zich rood kleurde door de opkomende zon, gingen één voor één deurtjes open van de slavenhutten en kon men kleine vuurtjes zien onder de afdakjes daarnaast. Faya watra werd gemaakt. Heet water waarin een scheutje melasse werd geroerd. Hier en daar steeg een heerlijke damp op uit een kookpot, omdat er in het water een anijsblad of wat kruiden was gedaan.

Bij alle hutjes kon men nu mannen, vrouwen en kinderen zien staan, soms pratend, sommige rondkijkend. Vervolgens liepen de meesten naar de zuidzijde van de plantage, waar er haaks op de rivier een kanaal was gegraven, dat diende voor de toe- en afvoer van water. Naast het botenhuis, waar de rivieroever ondiep was, gingen ze in het water om een bad te nemen; de groten meer ernstig, de kinderen soms vrolijk lachend en elkaar nat spetterend. Met een lendendoek om het natte lichaam geslagen gingen ze daarna terug naar de hutjes, meest in kleine groepjes, voorafgegaan en gevolgd door

naakte grote en kleine kinderen. Het was dan tijd om de faya watra te drinken en als ontbijt wat overgebleven restjes van het vorige avondmaal te eten.

In de hut waar de vijftienjarige Amimba met haar moeder, broertjes en zusjes woonde, deed ma Leida in een grote kalebas een handvol gedroogde kruiden en schonk daar kokend water op. Ditdrankje was voor Amimba; zoals elke maand het geval was, had ze erge buikpijn.

Kermend had ze de hele nacht op haar matje gelegen, draaiend van de ene op de andere zijde, nu eens liggend, dan weer zittend. Nu sliep ze wat. Gelukkig. Maar ook ma Leida zelf had de afgelopen nacht haast geen oog dicht gedaan. Na faya watra en ontbijt ging men in de richting van het magazijn, een enkele vrouw met een kind aan de borst, weer een andere had de baby al op de rug gebonden. Bij het magazijn waren de deuren nog gesloten, maar het duurde niet lang of daar kwam de blanke opzichter, masra¹ Mekers, al met de sleutels. Aan ieder gezinshoofd werd nu het avondrantsoen uitgedeeld, en men kreeg te horen wat er die dag gedaan moest worden.

Eerst de presentie. Waar was Kofi? O ja, die

1 Meester

had een verstuikte enkel en ging dus niet 't veld in, maar moest werken in de timmerloods. Amimba buikpijn? Alweer! Geen onzin! Hier komen of ze werd met de zweep gehaald. Waarom had Afi haar baby niet bij zich? Die was ziek, de hele nacht koorts. Afi liet hem vandaag liever thuis bij de geneesvrouw. Die zou hem een kruidenbad geven tegen de koorts. Tenu? Waar was Tenu? Hier komen! Basya², vijf zweepslagen voor de dertienjarige Tenu, die voor de kippen zorgde. Hij had eieren gestolen, er waren wel zes te weinig gisteren, de lege doppen lagen nog naast het hok. Tenu maakte veel misbaar! Gelogen, hij had geen eieren gestolen. Wist masra dan niet dat er een grote sapakara³ op de loer lag en dat die de eieren stal? Als hij, Tenu, eieren zou hebben gestolen zou hij heus niet zo stom zijn geweest om de lege doppen naast het hok achter te laten. Evengoed, vijf zweepslagen voor Tenu! Want het was toch zijn taak om voor de kippen te zorgen? Hoe had een sapakara kans gezien om zes eieren te stelen als Tenu daar was? Wel, omdat Tenu daar niet was geweest. Had hij gisteren niet de halve dag aan

2 Negeropzichter (zelf ook slaaf).

3 Grote soort leguaan die leeft van eieren en kleine diertjes

de kreek zitten hengelen? Vijf zweepslagen! En vanavond mocht er geen enkel ei ontbreken en moest Tenu de dode sapakara laten zien! Ook vijf zweepslagen voor Kobi, die een jaar ouder was dan Tenu en hulpje was in de stal bij Felix die voor de paarden, de muilezels en de koeien zorgde. Kobi had gisteren veel te weinig gras gesneden voor de beesten. Geen wonder! Had hij niet samen met Tenu aan de waterkant zitten hengelen? Vijf zweepslagen en vanavond moest er een dubbele portie gras zijn gesneden. Dat was alles.

Als de basya de jongens hun zweepslagen had gegeven, kon de groep vertrekken. En nadat de zweep was neergeknald op de magere blote ruggen van Tenu en Kobi en beide jongens huilend naar hun werkterrein waren gestrompeld, kon de ongeveer zestig man sterke groep zich opsplitsen. De veldgroep, ongeveer veertig man, vertrok het eerst; zwijgend, de meesten op een alanga tiki⁴kauwend, zette de groep zich in beweging. Twee droegen een bos bananen op het hoofd, en een ander weer een bundel aardvruchten voor de maaltijd die in het veld gekookt werden in twee grote ijzeren potten. De basya met een zweep in de ene en een hou-

4 Twijgje van een citrusboom

wer in de andere hand liep helemaal achteraan. Een ander zestal ging naar de suikermolen, een paar naar het suikerkookhuis. Weer een stel ging naar de timmerloods, twee naar het botenhuis en twee ouderen naar de omgeving van het plantagehuis om met hark, tjap⁵ en gieter te zorgen dat daar alles mooi en schoon was. Ook een vijftal vrouwen en meisjes, de huisslavinnen en twee boodschappenjongens, evenals Sydni, de lijfslaf van de masra, gingen naar het witte huis dat er nog slapend uitzag door de gesloten vensters en deuren. Opzichter Mekers ging eerst naar zijn eigen woning waar zijn slaavin het ontbijt al had klaargemaakt.

Van de gedekte tafel kwam hem al een heerlijke geur tegemoet van gebakken eieren en vers gezette koffie. Een nieuwe dag was begonnen. Voor de slaven, een nieuwe dag van hard werken, een nieuwe dag in de reeks van eindeloze dagen zonder vooruitzicht.

Elza

Aan de voorkant van het prachtige grote huis waren echter niet alle vensters meer gesloten. Op de eerste verdieping was een geopend raam

5 Landbouwgereedschap (hak)

en daar stond de zeventienjarige Elza; zij keek uit over het groene gazon dat zich voor het huis uitstreckte tot aan de waterkant waarlangs de brede Surinamerivier langzaam stroomde. Een heerlijke ochtend, het begin van een fijne dag. Vandaag, 11 oktober 1765, ging de familie naar Joden-Savanna voor de vijftenzestigste verjaardag van grootmama. Dat zou de volgende dag zijn, de twaalfde oktober en tegelijk ook de verjaardag van de synagoge op Joden-Savanna zelf die dan de tachtigste verjaardag vierde.

Grootmama was er altijd trots op dat zij geboren was op 12 oktober 1700, de dag dat de synagoge Beracha Ve Shalom (Zegen en Vrede) in haar geboorteplaats in Suriname vijftien jaar oud was. Elza had zich verheugd op de komende twee weken. Niet zozeer om grootmama, maar om de logeerpartij en alle feesten. Vele vrienden en kennissen zouden daar zijn en menige tentboot was de afgelopen dagen al voorbij gevaren. Soms was het gezelschap voor een paar uur uitgestapt op plantage Hébron, of had er overnacht omdat die precies halverwege Paramaribo-Joden-Savanna lag en men op het getij moest wachten. De hele joodse gemeenschap in Suriname maakte er een gewoonte van, om op hoogtijdagen voor enkele dagen

naar Joden-Savanna te reizen. Dit jaar viel het Loofhuttenfeest in dezelfde week als grootmama's verjaardag. De logeerpartijen waren altijd leuk en gezellig, hoewel Elza wel beseftte dat zij toch een enigszins aparte plaats innam daar ze wel een joodse vader en dus een joodse naam had, maar zelf geen jodin was. En er waren genoeg lieden die niet altijd even vriendelijk tegen haar waren. Ze had vaak een gevoel van bewondering voor haar vader als ze eraan dacht dat hij het had gepresteerd om vijftwintig jaar geleden tegen de wens van zijn moeder in te handelen. Natuurlijk was zij toen nog lang niet geboren, maar ze had verhalen genoeg gehoord, vooral van Ashana, haar moeders lijfslavin.

Levi Fernandez, die nu vijfenveertig jaar oud was, was vanaf zijn twaalfde jaar, toen zijn vader overleed, alleen opgevoed door zijn strenge moeder. Zij beheerde zèlf plantage Hébron en bepaalde en regelde alles. Alles en iedereen had ze keurig in bedwang: de plantage, het huishouden, de slaven, haar zoon... Tenminste dat had ze gedacht, tot hij weigerde om te trouwen met Rachaël Mozes de Meza, het joodse meisje dat vanaf die geboren was, als Levi's aanstaande vrouw werd beschouwd. Als een vurig jongpaard had de twintigjarige Levi Fernandez te-

genover zijn moeder gestaan. Hij trouwde niet met Rachaël, de dochter van zijn moeders beste vriendin, die vier jaar jonger was dan hij en die hij al vanaf zijn kinderjaren kende. Hij trouwde niet met haar, want hij hield van iemand anders, de zeventienjarige Elizabeth Smeets, dochter van een legerofficier, nog pas twee jaar in de kolonie, zonder geld, zonder plantage en bovendien een christin. Toen was de weduwe Fernandez er voor het eerst niet in geslaagd haar zoon haar wil op te leggen. Nadat Levi met zijn Elizabeth was getrouwd, was zijn moeder direct verhuisd, terug naar Joden-Savanna, haar geboortegrond. Plantage Hébron die haar zoon sedert zijn achttiende jaar rechtens toekwam, verliet ze, 'omdat ze niet van plan was om met dat christenmens onder één dak te wonen'.

Pas negen jaar later kwam ze weer naar de plantage en dat was ter gelegenheid van de begrafenis van haar schoondochter Elizabeth, die was overleden enkele dagen na de geboorte van haar dochttertje, dat ook de naam kreeg van Elizabeth, en aldus Elza werd genoemd. Had de weduwe Fernandez toen misschien gedacht en gehoopt dat ze weer de teugels van plantage Hébron in handen zou krijgen? Had ze zichzelf al gezien, de scepter zwaaiend, regerend

over de slaven, het huishouden, haar zoon, de kinderen, de toen achtjarige David, zesjarige Jonathan en de baby Elza? Dat gebeurde echter niet. Levi was beleefd en correct tegen zijn moeder, maar de plantage was van hem en zijn bazige moeder kon op Joden-Savanna blijven. De kinderen werden goed verzorgd door Ashana, de lijfslavin van zijn overleden vrouw en de dochter van Ashana, de achttienjarige Maisa. Toen Elizabeth overleed had Maisa net haar tweede zoontje aan de borst en het was dus geen enkel probleem om het net geboren dochtertje van de misi⁶ er bij te nemen. En zo was plantage Hébron ruim zeven jaar gebleven zonder meesteres, maar met Ashana en Maisa in huis die voor alles zorgden.

Totdat in 1754 de twaalfjarige tweede zoon Jonathan overleed. Zo'n klein ongelukje maar, in de voet gestoken door een scherpe puntige stok, maar het werd iets heel ergs en Jonathan stierf. En grootmama Fernandez kon beweren dat ze altijd wel gedacht had dat zoiets zou gebeuren. De kinderen werden immers opgevoed door slavinnen, renden op blote voeten over het erf, speelden in kreekjes, klommen in bomen, kortom gedroegen zich helemaal niet zoals

6 Meesteres, mevrouw